

Tilburg University

Gezinsbehandeling van een moeder met secundaire depressie

Hendrickx, J.J.P.; Oei, T.I.; Debats, V.F.M.J.

Published in:

Psychologische benaderingswijzen van depressie

Publication date:

1983

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Hendrickx, J. J. P., Oei, T. I., & Debats, V. F. M. J. (1983). Gezinsbehandeling van een moeder met secundaire depressie. In R. Beer, & H. Mulders (Eds.), *Psychologische benaderingswijzen van depressie: Verslag van de winterconferentie 1983 van de Sectie Klinische Psychologie en Psychotherapie van het Nederlands Instituut van Psychologen, gehouden op 24 en 25 februari 1983 te Beekbergen* (pp. 207-218). (Publikatie van het Nederlands Instituut van Psychologen ; 4). Swets & Zeitlinger.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

15. GEZINSBEHANDELING VAN EEN MOEDER MET SECUNDAIRE DEPRESSIE

J. J. P. Hendrickx, T. I. Oei, V. F. M. J. Debats

1. INLEIDING

Sinds jaren is de aanpak van depressie multidimensionaal gericht (Van Praag, 1976). De aanpak vertoont een samenhang met de diagnostiek: naast biologische factoren benadrukken vele publicaties het belang van verleden en actuele (gezins)-gebeurtenissen bij het ontstaan en onderhouden van depressief gedrag. Vroegkinderlijk ouderverlies, het recent meegemaakt hebben van overlijden in de familie- en kennissenkring, opvoedingsmoeilijkheden met kinderen (Weissman & Paykel, 1974) en specifiek depressieve communicatiepatronen (Feldman, 1976; Rubinstein & Timmins, 1978) tussen de partners zijn hier voorbeelden van.

Over het algemeen schenken gezinstherapeuten veel aandacht aan de echtpaarproblematiek en aan de relatie met het gezin van oorsprong. Het zicht op de verwevenheid tussen de kinder- en volwassenproblematiek is daarentegen een verwaarloosd terrein. Wij zijn van mening dat dit vaak onterecht is, vooral bij huisvrouwen met kinderen. Met onderhavige letterlijke excerpten uit de verschillende sessies proberen wij dit aan te tonen.

In dit artikel komen achtereenvolgend aan de orde: de voorgeschiedenis van mevrouw A(2), een aantal therapiefragmenten(3) en het geheel wordt afgerond met een epiloog(4).

2. VOORGESCHIEDENIS VAN MEVROUW A

Mevrouw A is opgegroeid in een boerengezin van vier kinderen: drie dochters en een zoon. Zij is zwakbegaafd; zij heeft acht jaar gedaan over de lagere school en heeft daarna zonder succes nog een paar jaar de MULO bezocht. Vanaf haar vijftiende jaar werkte zij op de boerderij van haar vader. Tevens volgde zij een cursus voor boerin. Vlak voor haar achttiende jaar wordt zij voor de eerste en even later voor de tweede maal opgeno-

men in een psychiatrisch ziekenhuis na een decompensatie ten gevolge van sexuele spelletjes met dieren. Zij voelde zich daar erg schuldig over. Vijftien jaar later, nadat vader de boerderij had verkocht, ging mevrouw A werken in de huishouding bij bejaarden. Zij kon dit werk niet aan, raakte overspannen en werd voor de derde maal opgenomen. De psychiatrische diagnose luidde schizofrenie.

Na een oppervlakkig kennismaking huwde zij op vijfendertigjarige leeftijd een man, die als tienjarige jongen door zijn oom-vrijgezel geadopteerd werd. De vader van haar man was voor de tweede keer gehuwd. Stiefmoeder en -zoon konden het niet met elkaar vinden en de zoon werd het huis uitgezet. De verdere opvoeding kreeg hij van de oom en van diens inwonende moeder. Aan oma (moeder van de oom) beleefde patiënte veel steun in haar dagelijkse bezigheden. Zij was nogal traag en oma stimuleerde haar bij het werk in de huishouding en op de boerderij.

Na vijf jaar huwelijk zonder gerichte kinderloosheid werd een zoon, Bart, geboren. De zwangerschap verliep moeizaam en mevrouw A moest opgenomen worden wegens groeiachterstand van de baby. De bevalling zelf verliep zonder noemenswaardige problemen. Twee maanden voor de geboorte stierf oma.

Vanaf dat moment ging het mis met mevrouw A en belandde ze herhaaldelijk in psychiatrische ziekenhuizen. De vierde opname vond plaats twee maanden na de geboorte van Bart (1978). Tijdens een depressieve fase was mevrouw A in de waterput gesprongen. Naast postnatale depressie dacht ook deze psychiater aan schizofrene psychoses, omdat mevrouw A hallucinaties en wanen had. Tevens werd duidelijk dat ze de opvoeding van het kind niet aankon.

In 1981 volgde de vijfde opname, die enige maanden duurde. Kenmerkend was het autistiforme gedrag: ze was eenzelve, zei weinig, maakte nauwelijks contact en prevelde onverstaaenbaar voor zich uit. Ze vertoonde geen suicidale neigingen. Haar psychomotoriek was geremd.

Eind 1982 vond de zesde en laatste opname plaats. Nu was mevrouw A suïcidaal. Tevens trok ze zich terug en liet ze het huishouden voor wat het was. Tussen haar en de overige gezinsleden was er nog nauwelijks contact.

Tijdens de intake kwamen tal van conflicten naar voren. Ome Jan is

duidelijk de baas: hij bestiert de boerderij, die zijn eigendom is, met de hulp van zijn neef-aangenomen zoon. Mevrouw A doet de huishouding, maar wordt regelmatig gecontroleerd door ome Jan. Boodschappen doen in het dorp geschiedt onder zijn leiding. Vaak zijn er onenigheden tussen de beide mannen enerzijds en mevrouw A anderzijds. Bart kiest partij voor de mannen. Vaak maken zij mevrouw A, 'wier plaats in het gesticht is', uit voor gek en dwaas. Typerend voor de sfeer, waarin de opname plaatsvond, is de opmerking van de echtgenoot: "Ze moet maar bewijzen dat ze het thuis weer aan kan".

Bovenstaande kan als volgt samengevat worden. Mevrouw A is een zwak-begaafde vrouw van vijfenveertig jaar oud met een recidiverende atypische psychose en een secundaire depressie.

3. THERAPIEFRAGMENTEN

Aan het eerste therapiefragment gaat heel wat voorbereidend werk van de therapeut vooraf.

Beide mannen in het gezin maakten er geen geheim van dat ze mevrouw A een slechte huishoudster vonden. Bovendien was ze een onderfunctionerende boerin en een onbekwame opvoedster. Ze voelden zich getreiterd door haar depressie. De inrichting moest haar dat maar duidelijk maken, hierin correcties aanbrengen en t.z.t. zouden zij dan wel beslissen of mevrouw A terug naar huis kon. Vooral ome Jan liet zich in deze termen uit en zijn neef viel hem hierin bij.

In de eerste plaats poogde de therapeut enige nuancering in bovengenoemde perceptie aan te brengen. Om dit te bereiken, zocht hij ome Jan thuis op. Nadat hij voldoende ruimte gelaten had voor de negatieve lading, bracht hij de positie van Bart in het geding. Als hij en zijn neef niet meewerkten met de behandeling, voorspelde de therapeut dat Bart, die vijf jaar oud was, zonder moeder zou moeten opgroeien. Dit emotionele appèl maakte indruk. Ome Jan zei niet alleen zijn medewerking toe, hij gaf ook enig inzicht in het gezinsfunctioneren: niet alleen moeder, maar ook vader was een slappe ouder. Bart zette hen beiden naar zijn hand.

Vervolgens praatte de therapeut met vader. Hij gaf een samenvatting van

zijn gesprek met ome Jan, deed eenzelfde emotioneel appèl en verkreeg ook diens medewerking: omwille van Bart moest de laatste strohalm gegrepen worden. Het geheel mondde uit in de afspraak dat moeder, met de steun van vader, zou leren spelen met Bart. Leiding geven en controle uitoefenen zouden later ter sprake komen.

Dit fragment is een onderdeel van de eerste sessie. De therapeut heeft de opdracht gegeven aan de beide ouders om tien minuten met Bart te spelen. Vooraleer hij uitgesproken is, start Bart:

1. Ba: (neemt het lottospel, waarbij plaatje bij plaatje gezocht moet worden). Oh, bij deze boel kan het wel. Want dit moet je niet persé met z'n tweeën doen.
2. Va: Dat kunnen we met z'n drieën doen, hè? Doe het dan met mama. Dan gaan wij straks met de lego bouwen, want mama wil dat nu met je doen. Mama kan het nog niet zo goed, denk ik. Mama (nog bezig met de lego) is nu een beetje aan het bouwen.
3. Mo: ik vind dat zo moeilijk.
4. Va: hier het bovenste erin.
5. Ba: 't is eigenlijk verkeerd.
6. Mo: 't ligt er niet bij.
7. Va: nee, die lagen er niet bij, dat heb ik gezien. Die lagen er niet bij.
8. Mo: liggen ze niet bij die andere spullen?
9. Va: nee, ook 10 minuten zijn zo voorbij. Klopt dan moeten wij
10. Mo: (over de lotto) en zijn dat nou kabouters?
11. Ba: nee, dat zijn vogels.
12. Va: ja, het zijn eigenlijk kabouters, maar Bart zegt dat het vogels zijn.
13. Mo: dit zijn wel muizen.
14. Va: (tot Bart) laat mama nou ook zoeken.
15. Mo: nou zijn dit toch geen muizen. Nou flessen.
16. Va: nou moet Bart een appel opzoeken. Prima. Wat moet ik nou opzoeken?
17. Ba: paddestoelen.
18. Va: ik moet paddestoelen zoeken. Ik zal eens kijken of ik die kan vinden. Kijken of ik paddestoelen kan vinden, waar zijn de paddestoelen?

Zijn dat paddestoelen?

19. Ba: nee, dat zijn stenen. Nou heb je niet gewonnen.
20. Va: nee, nou heb ik niet gewonnen. Nou heb ik nog geen paddestoelen.
21. Ba: konijnen!
22. Va: ja, ik moet toch paddestoelen hebben. Ja, nu zijn het paddestoelen.
23. Ba: nou heb je toch niet gewonnen.
24. Va: nee, nou heb ik toch niet gewonnen. En wat moet mama nou opzoeken?
25. Ba: eikels.
26. Va: mama moet eikels zoeken.
27. Ba: waar zijn de eikels. Nee....
28. Va: kijk nou zijn het eikels.
29. Ba: en nou moet ik gaan zoeken, mama. Wat moet ik opzoeken, mama?
30. Mo: flessen.
31. Ba: flessen, dat vind ik makkelijk.
32. Va: dat is makkelijk hè, flessen vinden is makkelijk. Nou eens kijken, ga jij eens goed zitten. Nou zes stenen.
33. Ba: zes stenen. Daar nu heb ik toch gewonnen.
34. Va: ja, jij hebt toch gewonnen. Nou gaan we mooi met de lego spelen.
35. Ba: (tot moeder) nou kende gij het ook, hè?

Tussen vader en zoon bestaat er een goedwillende alliantie: beiden richten zich voortdurend tot elkaar en zijn bereid het spelletje te leren aan "mama", die het niet zo goed kan (2, 35). Moeder bevestigt deze visie: "Ik vind het zo moeilijk" (3).

Op één moment neemt vader meer afstand van Bart: hij is het met moeder eens dat de plaatjes vogels voorstellen, maar "Bart noemt het kabouters" (12).

Bovenstaand interactiefragment kan in circulaire termen beschreven worden. Naarmate vader en Bart zich actiever en competentier opstellen, trekt moeder zich meer terug en demonstreert ze haar onkunde. Naarmate moeder minder doet en haar onkunde tentoonspreidt, worden vader en Bart actiever en deskundiger.

Een dergelijke circulaire interactiereeks is vaak een onderdeel van een proces, dat zich in een gezin met een depressieve moeder uitstrekt over drie generaties.

Depressieve moeders zijn inactief. Zij verkeren in een malaisestemming. Door lastig gedrag te vertonen, kunnen kinderen op effectieve wijze deze onderstemming doorbreken. Op dat moment is moeder gedwongen om zich actief op te stellen en het kind te kalmeren. Als dit gerealiseerd is, zakt moeder terug in haar malaisestemming en kan het kind weer lastig worden. Een dergelijke interactiereeks kan zich eindeloos herhalen en tegen het einde van de dag is moeder uitgeput.

Dan komt vader thuis van het werk en neemt de opvoeding van dit kind voor zijn rekening. Op het gezin betrokken vaders willen hun kind een aangenaam uurtje bezorgen als compensatie voor de weinig prettige omgang met hun depressieve moeder. Vader beloont dus het lastige gedrag van zijn kind en bevestigt op indirecte wijze moeders inadequaat functioneren.

Maar ook voor vader kan naast zijn baan de druk van het huishouden en van de opvoeding van de kinderen te groot worden. Dan ontstaat de situatie dat de beide ouders dysfunctioneren en is de kans groot dat opa en oma de zorg voor de kinderen overnemen. Deze laatsten willen voor hun kleinkinderen datgene goedmaken, wat ze bij hun ouders moesten missen.

Bovenstaand kan als volgt samengevat worden. Regelmatig komt het voor dat binnen een drie generatie-systeem met een depressieve moeder de kinderen de volwassenen leren uitspelen en dat de volwassenen elkaar disqualificeren. Gevolg is dat de volwassenen hun taken niet meer aankunnen en dat de kinderen steeds lastiger worden.

Vanuit een dergelijke optiek zijn de therapiedoelstellingen gemakkelijk af te leiden. Moeder moet zich actiever en competentler leren opstellen tegenover Bart, zodat vader niet langer alles overneemt. En deze laatste kan door een teruggetrokken houding bevorderen dat moeder zich actiever gaat gedragen. Deze vrij simpele doelstelling blijkt echter in de praktijk moeilijk te realiseren. Aan een dergelijke verandering moet ook Bart leren wennen.

Het volgende fragment (vierde sessie) laat zijn verzet zien.

36. Mo: wij gaan eerst lego doen, Bartje (Bart speelt met puzzel). Mama mag over jou de baas spelen.
37. Ba: wie zegt dat dat mag?
38. Mo: ja, zo is dat. Alle mama's mogen over hun zoontjes de baas spelen. Kijk dit maar.
39. Ba: (gilt en dreigt te slaan) nou als jij dat nog eens zegt, dan mag ge nooit meer thuiskomen.
40. Mo: (probeert de hand van Bart vast te houden) ja, mama mag over jou de baas spelen.
41. Ba: als jij zoiets zegt, mag ge nooit meer thuiskomen. Zo is dat. Zo is dat dan, mama (huilen en duwt moeders hand weg). Dat is echt waar hoor mama, dat is echt waar.
42. Mo: nee, maar mama mag over jou de baas spelen.
43. Ba: maar als ge dat nog eens zegt dan mag ge helemaal niet meer thuiskomen, mama (huilen). Wat doe je dan?
44. Mo: doe ze maar in een zak (stukjes puzzel).
45. Ba: (dreigt te slaan) dan moet ge tot je dood hier blijven.
46. Mo: (pakt Bart bij zijn arm) nee jongen.
47. Ba: (slaat moeder) jawel.
48. Mo: doe ze maar in een zak. Ja, Bart, allez niet stout zijn, allez.
49. Ba: ..(huilend).. haal het er toch weer uit.
50. Mo: doe het eens mooi in een zak.
51. Va: (tot moeder) laat maar gaan.
52. Mo: doe het eens in een zak (moeder houdt Bart vast, Bart trekt zich los).
53. Va: toe maar.
54. Mo: allez, Bartje, gauw in een zak doen. Anders moet je daar op die stoel gaan zitten hoor.
55. Ba: (huilend) mama, waarom doe je dat nou, dan moet ik godeju zitten. Mama!wil jij dat. Mam, dan moet jij maar weggaan. Mama! Mama, als ik stilsta, dan ...dan moet jij ook die stoel hebben hoor (snikken)op mijn brood. Dit moet ik nog even afmaken. Dit is nog niet helemaal klaar, weten jullie dat?
56. Mo: ja, dat zie ik wel.

In voorgaand fragment stelt moeder zich inderdaad actiever op. Tegelijkertijd wordt op schrijnende wijze haar niet geringe incompetentie duidelijk. Bart weigert haar voorschriften op te volgen en zij beschikt niet over voldoende macht om die te laten naleven. De rollen zijn zelfs omgekeerd. Bart dreigt haar met een levenslang inrichtingsverblijf. Deze vaststelling laat de therapeut tijdelijk van strategie veranderen. In dergelijke situaties moet vader zijn passiviteit laten varen en stelling nemen:

57. Ther: zou jij (vader) eens met hem kunnen spreken wat de consequentie is als hij slaat, dat kan natuurlijk niet.
58. Va: nee,
59. Ther: wil jij hem zeggen dat het niet kan. Dat jij het niet toestaat.
60. Va: nou?
61. Ther: ja, nu.
62. Va: Bart, hoor je dat. Je mag mama niet slaan, Bartje.
63. Ther: het mag best bozer hoor.
64. Va: hé, Bart, hoor je dat.
65. Ba: jā!
66. Va: hé, hoor je dat goed.
67. Ba: jā!
68. Va: heb je dat goed gehoord. Ik wil het niet meer zien hoor.
69. Ba: Jā (ongeduldig).
70. Va: goed gehoord.
71. Ba: jā ...
72. Va: oh ...
73. Ther: als hij het toch doet?
74. Ba: hē, het is een pla.... (onverstaanbaar)
75. Ther: als hij het toch doet?
76. Ba: hē, pla.... hmm, dat zie ik alweer pla.... zitten.
Hmm, hoe zit dat eigenlijk.
77. Ther: (tot de ouders) als jullie eens samen met z'n tweeën hier wilt komen. Wat vinden jullie dat de consequenties zouden moeten zijn als hij zo'n agressief gedrag heeft, slaat Wat vinden jullie dan dat er moet gebeuren?

78. Mo: ja, straf geven eigenlijk.
79. Ther: wat vinden jullie nu een redelijke straf? Kun je iets voorstellen?
80. Mo: op de knieën zetten, ik heb hem eigenlijk nog nooit straf gegeven.
81. Ther: dan wordt het tijd, vind je niet?
82. Mo: hmm...
83. Ther: anders verlies je het. Het moet consequenties hebben, anders verlies je het. Wat vind jij een redelijke straf, ben je het met haar eens?
84. Va: als het zo blijft wel, maar om daar nou direct mee te beginnen...
85. Mo: ja, dat is moeilijk.
86. Va: dat is die eigenlijk gewoon zulke dingen.
87. Ther: maar we moeten natuurlijk ergens terug. We moeten de zaak terugdraaien.
88. Mo: ja, ik heb hem nog nooit straf gegeven en hij ook niet.
89. Ther: je kan ermee dreigen in eerste instantie en als hij toch door gaat dan moet je consequent zijn.
90. Va: als hij mij slaat, sla ik terug altijd. Maar alleen als hij het doet.
91. Ther: dat is ook een manier, dat vind jij beter.
92. Va: ik sla terug, alleen als hij het doet.
93. Ther: zou jij dat kunnen? Een pet terug verkopen.
94. Mo: nee.
95. Va: het hoeft niet zo hard te zijn, want bij een kind sla je toch al gauw te hard. Je kan hem beter op zijn knieën zetten.
96. Ther: dat is ook een manier. Het kan heel goed zijn. Ik vroeg aan ome Jan, heeft hij wel eens een pak voor zijn billen gehad. En ik denk het niet hè?
97. Va: gisteravond nog. Omdat hij gewoon vervelend was bij het t.v.-kijken, hij wou steeds wat anders en toen gaf hij mij een klap en die gaf ik meteen terug.
98. Ther: misschien kunnen we het zo doen dat we in eerste instantie dat jij dat doet als hij haar slaat, dat jij dan ingrijpt. In tweede instantie kan jij het ook leren, soms is het goed, het is geen mishandeling.

99. Va: het hoeft niet zo hard. Als hij met zijn handen slaat, geef ik hem op zijn handen terug. Niet op zijn hoofd, of op zijn rug slaan, maar alleen op zijn handen of op zijn kin of op zijn knie.
100. Ther: ik stel voor, ga gewoon door daarmee als het nodig is. Dreig ermee en als het nodig is, doe het. Ja, het is niet leuk, maar je moet heel, heel duidelijk zijn.

Een tweetal sessies verder zijn de eerste gevolgen van de benaderingswijze merkbaar. Deze keer accepteert Bart wel de correctie van zijn moeder.

101. Mo: is dat een poes? oh.
102. Ba: zullen we die poes gaan maken?
103. Mo: Bart, niet met je schoentjes in de stoel, zit nou goed. Zo'n stoel is van goed hè?
104. Ba: (bekijkt de stoel en gaat rechtzitten) ja, dat weet ik wel en van hout?

4. EPILOOG

In dit artikel hebben we de lezer laten kennismaken met enkele fragmenten uit de eerste fase van ons gezinstherapeutisch programma in geval van depressie bij moeders.

In de eerste fase staat de moeder-kind interactie en de ouderlijke samenwerking centraal. Doelstelling is de bijna steeds aanwezige vader-kind coalitie te doorbreken en te bevorderen dat moeder met de steun van vader d.m.v. een duidelijke structuur het hoofd biedt aan het lastig gedrag van de kinderen.

De tweede fase is gewijd aan de partner-relatieproblematiek. Thema's als sex, sociale activiteiten en samenwerking als ouders worden dan besproken.

Tenslotte wordt aandacht geschonken aan de problemen met het gezin van origine.

Met de gezinstherapie starten we pas, nadat de psychotische episode met behulp van medicatie en het residentiële programma onder controle is.

Bij mevrouw A werd deze therapie gestart als een laatste poging om te

voorkomen dat zij zou uitgroeien tot een chronische patiënte. Mede door haar zwakbegaafdheid zijn haar mogelijkheden als echtgenote, moeder en boerin beperkt. Zij is nog steeds opgenomen en brengt de week-ends thuis door. Crises hebben zich niet meer voorgedaan.

Vroeger heeft zij zich kunnen handhaven met de steun van "oma", die haar leven organiseerde en haar aanmoedigde tot het opnemen van nieuwe activiteiten. Deze oma was ook haar toeverlaat in deze "mannen-wereld". Analooq aan deze structuur, die zijn effectiviteit bewezen heeft, ligt het in de bedoeling om haar pas terug naar huis te laten gaan, als een gezinsverzorgster half-time aanwezig is. Deze gezinsverzorgster wordt begeleid door de plaatselijke Sociaal Psychiatrische Dienst.

Met bovengenoemde beperkingen voor ogen is het gezinstherapeutisch programma (tot nog toe) redelijk effectief geweest. Tussen mevrouw A en Bart is het contact toegenomen: moeder en kind spelen meer dan voorheen met elkaar en Bart accepteert beter haar correcties.

Deze verandering heeft de visie op de problemen bij vader en oom Jan gewijzigd. Zij hebben hun extreme standpunt, namelijk dat de inrichting maar moest zien klaar te spelen wat zij van mevrouw A niet gedaan kregen, laten varen. Vooral vader is onderdeel geworden van de problemen: ook hij had weinig gezag over Bart en had nauwelijks contacten buitenshuis. Dit alles neemt niet weg dat vader nog een aantal verwijten heeft tegenover zijn vrouw: met name dat zij zich distantieert van haar rol als boerin kan hij niet accepteren. Oom Jan valt hem hierin bij. Maar daarnaast helpt deze oom tevens het "jonge koppel" om wat meer zorg te besteden aan hun relatie. Terwijl zij weggaan, zorgt hij voor Bart en verricht hij de noodzakelijke werkzaamheden op de boerderij. Daarmee steunt hij mevrouw A, want vooral zij wil deze gezamenlijke uitjes. En aan deze wens beantwoordt haar man slechts mondjesmaat. Al deze themata zijn nog in discussie.

LITERATUUR

- Feldman, L.B. (1976). Depression and marital interaction. Family Process, 15, 4, 389-395.
- Praag, H.M. van (1976). Depressie en schizofrenie. Beschouwingen over hun pathogenese. Utrecht.
- Rubinstein, D. & Timmins, J.F. (1978). Depressive dyadic and triadic relationships. The Journal of Marriage and Family Counseling, 4, 1, 13-23.
- Weissman, M. & Paykel, E.S. (1974). The depressed woman. A study of social relationships. Chicago: Chicago University Press.